

Замість передмови

ДЕСЯТЬ РОКІВ МАГІСТЕРСЬКІЙ ПРОГРАМИ «ІСТОРІЯ. АРХЕОЛОГІЯ ТА ДАВНЯ ІСТОРІЯ УКРАЇНИ» В НАУКМА

Десятирічний ювілей першої в історії вищої освіти України магістерської програми з підготовки археологів та істориків-первісників збігся в часі з 60-річчям знаного в Україні та поза її межами археолога професора Л. Л. Залізняка. Започаткована його зусиллями в НаУКМА магістерська програма «Археологія та давня історія України» розпочала роботу 1 вересня 2000 р. А цього року відбулося вручення дипломів десятому випуску магістрів-археологів.

У процесі становлення магістерської програми на чолі з проф. Л. Л. Залізником було сформовано фаховий викладацький колектив, розроблено програму ексклюзивних лекційних курсів, організовано методичне забезпечення МП. Логічного організаційного завершення магістерський проект набув восени 2002 р., з відкриттям спеціалізованої аспірантури за фахом «археологія». Програма оснащена відповідною оргтехнікою, навчальною та методичною літературою. Побудована археологічна музейна експозиція, яка відіграє вагомий роль у навчальному процесі. Зусиллями викладачів та за сприяння ІА НАНУ, створено археологічну бібліотеку, яка налічує вже понад 3 000 томів. Незмінним методистом вищої категорії на МП впродовж усіх десяти років працює старший викладач В. Шумова – єдиний штатний співробітник НаУКМА в проекті.

Велику допомогу в становленні та розвитку програми надав Інститут класичної археології Техаського університету США, очолюваний професором Джозефом Картером. Коштом американських колег відремонтовано аудиторії, закуплено оргтехніку та меблі, здійснено спільні українсько-американські видання, частково споряджена Археологічна експедиція НаУКМА. Студенти проходили профільну практику в американських експедиціях в Херсонесі (Крим) та Метапонті (Італія). Професор Д. Картер започаткував щорічні премії для найкращих студентів-археологів та молодих науковців.

Завдяки активній співпраці з Інститутом археології НАНУ та Малою академією наук (МАН) викладачам програми вдалося вибудувати щаблі археологічного поступу для талановитої молоді усієї держави: МАН – ВНЗ – МП – аспірантура – захист дисертації. Пройшовши їх успішно, молода людина порівняно швидко дістає шанс стати фахівцем вищої наукової кваліфікації – кандидатом історичних наук.

Паралельно навчальному процесу 17 січня 2002 р. створено археологічну експедицію НаУКМА як науково-дослідний підрозділ МП, де студенти мають нагоду пройти повноцінну практику. Розмаїття археологічних практик (Київ, Херсонес, стоянки Новгород-Сіверщини, Добрянка на Черкащині, Вись на Кіровоградщині) та участь в інших експедиціях Інституту археології НАНУ сприяє вихованню досвідчених практиків для української польової археології. Нині кращі випускники МП вже очолюють самостійні заходи та експедиції (Д. Каравайко, Е. Кравченко, С. Разумов та ін.). Понад те, слухачі мали потокову практику розкопок археологічних об'єктів на теренах Києва без відриву від навчання, а влітку в експедиції Техаського університету в Херсонесі. Часто такі розкопки визначають майбутню долю слухача як дослідника.

На МП студентів заохочують до написання наукових статей, підготовки доповідей та виступів на наукових симпозіумах. Щорічні «Дні науки в НаУКМА» стають гарним полігоном для тренування доповідачів з перспективою викладання археології в університеті. Найкращі доповіді викладачів та слухачів МП традиційно друкуються у збірнику «Магістеріум. Археологічні студії». За 10 років функціонування програми вже видано 6 таких збірок. клопотами проф. Л. Залізняка цей збірник внесено до переліку фахових видань, затверджених ВАК України.

Унікальною, порівняно з аналогами в інших вишах держави, МП стала завдяки її викладацькому складу. Археологічні дисципліни тут викладають провідні фахівці з кожної конкретної галузі археології Інституту археології НАН України. Серед лекторів 35 археологічних курсів є члени-кореспонденти НАНУ – Г. Івакін та О. Моця, завідувачі відділів ІА НАНУ, професори, доктори та кандидати історичних наук. Окрім лекційної

роботи, фахівці керують темами магістерських та кандидатських досліджень. Підсумком лекційних курсів викладачів програми став підручник «Археологія України», виданий у видавництві «Либідь» 2005 р.

Двадцять випускників навчалися або вчаться нині в аспірантурі при МП в НаУКМА. Ще десять – в Інституті археології НАНУ. Приймають випускників МП до аспірантури й інші наукові та освітні установи. Неухильно зростає кількість захищених випускниками МП дисертацій. Нині таких кандидатів історичних наук дев'ять: Д. Каравайко, Е. Кравченко, Т. Шевченко, П. Нечитайло, Р. Рейда, Г. Вертієнко, О. Дяченко, С. Разумов, О. Федорченко. Природно, що більшість з них стали штатними працівниками ІА НАНУ, інші ж працюють у споріднених археології структурах.

Сьогодні, коли МП «Археологія та давня історія України» виповнилося 10 років, є всі підстави оцінити її діяльність. Відбулося вже 10 випусків магістрів, і дипломи одержали 104 слухачі. Більше 60 з них працюють за спеціальністю в археологічних чи музейних установах або навчаються в аспірантурі за профілем. Якщо врахувати, що в Україні близько 300 активних археологів, то виявиться що кожний п'ятий з них – випускник нашої програми. Остання визнана українськими археологами «кузницею археологічних кадрів» країни. Завдяки нашим випускникам припинився катастрофічний процес старіння і вимирання археологів України. Отже, програма стала органічним елементом сучасної вітчизняної археології, нормальне функціонування якої без нас вже важко уявити.

Разом із тим, єдина в країні ефективна програма з підготовки археологів та істориків первісності останнім часом опинилася у скрутному становищі внаслідок скорочення МОНОм України набору студентів-археологів вдвічі. Катастрофічне скорочення держзамовлення з 15 до 8 студентів на рік, не тільки ставить на межу виживання нашу програму, а й може мати далекосяжні негативні наслідки для усієї археологічної галузі української науки, яка залишиться без джерела перспективної молоді.

Попри усі негаразди, МП «Археологія та давня історія України» успішно виконує важливе завдання поповнення та оновлення археологічних кадрів держави.

В. Отрощенко